

Univerzita Karlova v Praze

Pedagogická fakulta

Katedra hudební výchovy

**Reflexe hudební výchovy
v současné mateřské škole**

Bakalářská práce

Vedoucí bakalářské práce: Mgr. Jaroslava Lojdová

Autor bakalářské práce: Karina Karwacká

Studijní program: Specializace v pedagogice, učitelství pro
mateřské školy

V Praze dne:

Karina Karwacká

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma Reflexe hudební výchovy v současné mateřské škole vypracovala pod vedením vedoucí bakalářské práce samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále prohlašuji, že tato bakalářská práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze, dne 25. června 2014

Karina Karwacká

Poděkování

Ráda bych poděkovala vedoucí práce Mgr. Jaroslavě Lojdové za její vstřícnost, vřelost a především velkou podporu, kterou mi během psaní mé práce poskytla. Na tomto místě bych také chtěla poděkovat všem učitelům hudební výchovy na PedF UK, díky kterým jsem získala důležité znalosti pro napsání této práce a především dovednosti užitečné pro moji praxi.

Abstrakt:

Hlavním cílem bakalářské práce je ukázat, jakým způsobem je v současnosti vedena hudební výchova v mateřské škole. Teoretická část je věnována současnému stavu zkoumané problematiky v návaznosti na Rámcový vzdělávací program předškolního vzdělávání. Praktická část je rozdělena na dvě části. Úkolem první části bylo vytvoření hudebního projektu v podobě experimentu, který zahrnoval tři dny podrobně naplánovaných příprav. V rámci tohoto projektu bylo uskutečněno pozorování a rozhovory s dětmi. To vše směřovalo ke zjištění, zda jsou děti ke vzdělávací nabídce více motivované v souvislosti s hudebními aktivitami. Součástí výzkumu je sebereflexe v rámci vypracovaných příprav. Druhá část výzkumu se zabývá zjištěním, jakým způsobem učitelky vybraných mateřských škol hudebně vzdělávají děti a jestli na hudební činnosti mají dostatek času.

Abstract:

The bachelor's main task is to show how music education can be managed in the present pre-school. The theoretical part is devoted to the current state of the pre-school's music education; according to the framework program. The practical part is divided into two parts. The main part includes creating a music project as an experiment, which covers free days of preparation. According to this project the observation and interviews were made. All of these were directed to find out if the children are more motivated to learn new things by using music activities. The research also contains self-reflection, and the second part of the research investigates which ways the pre-school teachers educate children in a music.

ÚVOD

OBSAH

I. TEORETICKÁ ČÁST

1. Pedagogická reforma předškolního vzdělávání

v České republice, současný stav zkoumané problematiky.....5

2. Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání.....6

2.1 Vzdělávací oblasti RVP PV.....7

2.1.1 Dítě a jeho tělo.....7

2.1.2 Dítě a jeho psychika.....8

2.1.3 Dítě a ten druhý.....9

2.1.4 Dítě a společnost.....10

2.1.5 Dítě a svět.....10

2.2 Školní vzdělávací program v předškolním vzdělávání.....11

3. Hudební činnosti v předškolním vzdělávání.....12

3.1 Činnosti pěvecké.....12

3.1.1 Péče o dětský hlas.....12

3.1.2 Pěvecké návyky.....13

3.1.3 Výběr písně.....14

3.1.4 Nácvič písně.....14

3.2 Činnosti instrumentální.....15

3.2.1 Metodika hry na dětské hudební nástroje.....16

3.3 Činnosti poslechové.....19

3.3.1 Výběr hudby.....20

3.3.2 Na co se v hudebních skladbách zaměřit.....20

3.4 Činnosti hudebně pohybové.....21

3.4.1 Elementární pohyb s rytmickou deklamací.....22

3.4.2 Pohyb s hudebním doprovodem.....	22
3.4.3 Lidové taneční hry.....	23

II. PRAKTICKÁ ČÁST

4. Předmět a cíle výzkumu.....	24
5. Stanovené hypotézy.....	24
6. Metody ověření hypotéz.....	25
7. Hudební projekt ve vybrané mateřské škole.....	27
7.1 Charakteristika mateřské školy.....	27
7.2 Obsah projektu.....	29
7.3 Realizace projektu.....	30
8. Výzkumné metody.....	44
8.1 Pozorování.....	44
8.1.1 Průběh pozorování.....	45
8.1.2 Vyhodnocení pozorování.....	48
8.2 Rozhovory s dětmi.....	48
8.2.1 Vyhodnocení rozhovorů.....	50
8.3 Dotazníky.....	51
8.2.1 Vyhodnocení dotazníků.....	53
9. Závěr.....	56

Seznam použité literatury

Seznam příloh

Úvod

Téma bakalářské práce jsem si zvolila na základě zkušeností, které jsem získala při studiu na Pedagogické fakultě Univerzity Karlovy v Praze. Prostřednictvím této práce bych ráda ukázala, jakým způsobem je hudební výchova v mateřských školách realizována v souvislosti s Rámcovým vzdělávacím programem pro předškolní vzdělávání.

Tato práce je rozdělena na část teoretickou a praktickou. V teoretické části je nastíněna současná situace hudební výchovy v mateřských školách v souvislosti se změnami, které po roce 1989 nastaly. Jsou zde také popsány hudební činnosti, prostřednictvím kterých hudební výchova v mateřských školách probíhá. Praktická část je věnována hudebnímu projektu v podobě experimentu. V souvislosti s tímto projektem jsem prováděla pozorování a rozhovory s dětmi. V praktické části jsem dále vyhodnocovala dotazníkové šetření, které zjišťovalo, jakým způsobem učitelky mateřských škol hudebně vzdělávají děti a jestli na to mají dostatek prostoru ve své pedagogické činnosti. Náměty v projektu mohou být využity pro inspiraci budoucím, či stávajícím učitelům mateřských škol.

V předškolním věku se jedinec rozvíjí nejdynamičtěji za celý svůj život. Děti právě v tomto období procházejí senzitivními fázemi, které se už nikdy v budoucnu nebudou opakovat. Jedná se o období, kdy mají zvýšenou citlivost pro učení naučit se novým věcem a rozvíjení svých schopností. Proto je důležité, aby se děti s hudební výchovou seznámily již v mateřské škole nenásilnou, hravou formou. Hudební výchova v současnosti není oddělena jako samostatná složka, ale prostupuje celým dnem v mateřské škole. Hlavním úkolem této práce je ukázat možnosti využití hudebních aktivit v předškolním vzdělávání.

1. Pedagogická reforma předškolního vzdělávání v České republice, současný stav zkoumané problematiky

Současné školství prochází transformací, která je způsobena společenským vývojem. Před rokem 1989 se předškolní děti vzdělávaly podle jednotných osnov, které byly stejné pro všechny mateřské školy v Československé republice. Obsah vzdělávání byl podrobně rozpracován v Programu výchovné práce a rozdělen na výchovné složky: rozumová, mravní, pracovní, tělesná a estetická. Z toho hudební výchova byla zahrnuta do složky estetické. „*Učitelky musely uskutečňovat jednotlivá výchovná zaměstnání přesně podle určených směrnic a mnohdy i stanovených postupů, což přísně kontrolovalo vedení školy a školské inspekční orgány.*“ (Kodejška, 2002) Samotná práce učitelek byla svázána přesnými plány a nezbyl žádný prostor pro vlastní tvořivost. Díky společenským změnám po roce 1989 nastalo uvolnění od těchto povinností, z čehož následně vyplynula nutnost změny. Mateřské školy měly možnost vytvářet vlastní vzdělávací program podle svého uvážení. Některé školy měly důkladně propracovaný vzdělávací program, jiné ho neměly vůbec. Došlo tak ke značnému rozvolnění, které vedlo k potřebě vytvořit rámcový vzdělávací dokument, který by předškolní vzdělávání zastřešoval a dal mu nějakou formu. V roce 2001 vznikla první verze Rámcového vzdělávacího programu pro předškolní vzdělávání, která byla inovována v roce 2004. O tři roky později se Rámcový vzdělávací program (dále jen RVP PV) stává závazným materiálem pro všechny mateřské školy a dostává podobu, jak ho známe nyní. Tento dokument přinesl do předškolního vzdělávání jisté změny, na které učitelky nebyly zvyklé. Předně je to rámcový dokument, který určuje společný rámec předškolního vzdělávání a podle něj má každá mateřská škola povinnost vytvářet a realizovat svůj vlastní školní vzdělávací program. (Svobodová, 2010)

2. Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání

Rámcový vzdělávací program je v současné době platným dokumentem pro vzdělávání dětí předškolního věku. Tento materiál formuluje rámcové a obecné cíle vzdělávání. Rámcové cíle jsou tři a učitel by je měl mít při vzdělávání dětí neustále na paměti. Za prvé, učitel se snaží děti rozvíjet především v jejich učení a poznání. Za druhé, vede je k osvojování hodnot, na kterých je založena naše společnost, a konečně za třetí, vede děti k samostatnosti. Obecné cíle jsou rozpracovány do pěti oblastí: biologická (Dítě a jeho tělo), psychologická (Dítě a jeho psychika), interpersonální (Dítě a ten druhý), sociálně-kulturní (Dítě a společnost), environmentální (Dítě a svět). Každá oblast obsahuje dílčí vzdělávací cíle, tedy záměry, ke kterým učitel směřuje při vzdělávání dětí. Dále je zde vzdělávací nabídka v podobě činností, které učitelé dětem nabízí. Poté následují očekávané výstupy, kterých dítě na konci předškolní docházky může dosáhnout. Hlavní cílovou kategorií v RVP PV jsou klíčové kompetence. Jedná se o výstupy, ke kterým by dítě ukončující předškolní docházku mělo dojít, nebo se jim alespoň přiblížit. Jsou to dovednosti, schopnosti, vědomosti a hodnoty, ke kterým směřuje předškolní vzdělávání. Klíčové kompetence jsou rozděleny následovně: kompetence k učení, kompetence k řešení problémů, kompetence komunikativní, kompetence sociální a personální, kompetence činnostní a občanské.¹

Pojetí RVP PV je integrované, to znamená, že se jednotlivé vzdělávací oblasti navzájem prolínají, neoddělují se a vzájemně spolu souvisejí. RVP PV je rámcovým dokumentem, který udává společný rámec mateřským školám při vzdělávání, současně však poskytuje učitelům dostatečný prostor pro pedagogickou tvořivost.

¹ Z důvodu omezené velikosti práce zde nejsou klíčové kompetence detailně popsány, odkazují proto na samotný RVP PV (2004)

2.1 Vzdelávací oblasti v dokumentu RVP PV

Vzdelávací obsah RVP PV je formulován rámcově a stanovuje se pro celou věkovou skupinu společně, tzn. pro děti ve věku od 3 do 6 (7) let. Je členěn do pěti vzdelávacích oblastí: Dítě a jeho tělo (biologická), Dítě a jeho psychika (psychologická), Dítě a ten druhý (interpersonální), Dítě a společnost (sociálně kulturní) a Dítě a svět (environmentální). Oblasti se vzájemně prolínají, nelze je tedy chápat odděleně. Hudební výchova je zde integrována v podobě činností do všech oblastí. Níže jsou uvedeny činnosti, které souvisejí s hudební výchovou. V každé oblasti je nejprve popsán její charakter. (RVP PV 2004)

2.1.1 Dítě a jeho tělo

Tato oblast podporuje fyzickou pohodu dítěte a celkové zlepšování jeho tělesné zdatnosti. Patří sem rozvoj jemné a hrubé motoriky, dále sebeobsluha a vedení ke zdravému životnímu stylu. V uvedené oblasti se nacházejí následující činnosti:

- lokomoční pohybové činnosti (chůze, běh, skoky a poskoky)
- zdravotně zaměřené činnosti (uvolňovací, dechová, relaxační)
- hudební a hudebně pohybové hry a činnosti
- činnosti relaxační a odpočinkové, zajišťující zdravou atmosféru a pohodu prostředí

2.1.2 Dítě a jeho psychika

Hlavním cílem této oblasti je podporovat dítě po psychické stránce. Patří sem však také rozvoj řečové stránky a myšlení. Tato oblast je obsáhlejšího charakteru a tak je rozdělena na tři části:

- Jazyk a řeč
- Poznávací schopnosti a funkce, představivost a fantazie, myšlenkové operace
- Sebepojetí, city a vůle

I. Jazyk a řeč

- Artikulační, řečové, sluchové a rytmické hry, hry se slovy, vokální činnosti
- Zpěv
- Hry a činnosti zaměřené na poznávání a rozlišování zvuků

II. Poznávací schopnosti a funkce, představivost a fantazie, myšlenkové operace

- Určování a pojmenování různých zvuků
- Smyslové hry, činnosti zaměřené na rozvoj sluchové paměti
- Hudební a taneční aktivity podporující tvořivost

III. Sebepojetí, city a vůle

- činnosti zajišťující spokojenost a radost, činnosti vyvolávající veselí a pohodu
- činnosti umožňující samostatné vystupování a vyjadřování, hudební aktivity

2.1.3 Dítě a ten druhý

Do této oblasti patří snaha o vytváření pozitivních vztahů mezi dětmi a vůči jiným lidem. Jsou zde tyto hudební činnosti:

- hudební a hudebně pohybové hry
- kooperativní činnosti ve dvojicích, ve skupinkách
- hudba jako prostředek komunikace
- hudba jako prostředek respektování druhého

2.1.4 Dítě a společnost

Hlavním záměrem této oblasti je osvojení si společenských pravidel, kvalitního soužití s ostatními lidmi a uvedení do světa umění a kultury. Tato oblast obsahuje následující činnosti:

- Přípravy a realizace společných zábav a slavností, slavností v rámci zvyků a tradic, kulturní programy
- Tvůrčí činnosti hudební, hudebně pohybové, podněcující tvořivost a nápaditost dítěte, estetické vnímání i vyjadřování a třibení vkusu
- Receptivní činnosti, hudební skladby a písně
- Hudební aktivity přibližující dítěti svět kultury a umění

2.1.5 Dítě a svět

V RVP PV se v této oblasti nenacházejí konkrétní hudební činnosti, ale jsou zde aktivity, které s hudbou nějakým způsobem souvisejí. Například sledování událostí v obci, účast na akcích, návštěva kulturních objektů apod. (RVP PV 2004)

2.2 Školní vzdělávací program v předškolním vzdělávání

Školní vzdělávací program (dále jen ŠVP) je dokument, který si každá mateřská škola tvoří sama na základě RVP PV. (Manuál k přípravě ŠVP mateřské školy 2005). Je to vzdělávací plán konkrétní mateřské školy. Za jeho vytvoření má odpovědnost ředitel. Na jeho tvorbě by se však měli podílet kromě ředitelky i učitelé. ŠVP je otevřený dokument, to znamená, že je otevřený pro změnu v souvislosti s měnícími se podmínkami ve společnosti a aktuálními požadavky vzdělávacích potřeb dětí. ŠVP musí obsahovat identifikační údaje, vzdělávací obsah a evaluační činnosti. Měl by být stručný, jasný a psaný na obecné úrovni. Obsah vzdělávací nabídky je uspořádaný do částí v podobě integrovaných bloků. Jedná se o celky obsahující různé činnosti, které se vnitřně vážou k určitému tématu. Integrované bloky nahrazují dřívější rozdělení na výchovy obsahující učivo, které se realizovalo prostřednictvím zaměstnání. Nové pojetí v podobě integrovaných bloků umožňuje předkládat dětem činnosti, které na sebe logicky navazují a souvisejí spolu. Děti se tak učí věcem, které jsou pro ně smysluplné a tudíž v souladu s jejich vzdělávacími potřebami. Integrované bloky mohou zahrnovat také doplňující programy, které nějakým způsobem rozvíjejí určité dovednosti např. program pohybový, logopedický, ekologický apod. Aktivita, které probíhají mimo provozní dobu školy, nejsou součástí ŠVP. Každá škola si tvoří svůj vlastní ŠVP podle konkrétních podmínek své mateřské školy. Z tohoto důvodu jsou jeho nedílnou součástí i evaluační činnosti, díky kterým mají pedagogové možnost zhodnotit, jestli je vzdělávání v dané škole a třídě úspěšné.

Na vypracování ŠVP by se měl podílet celý pedagogický tým, z důvodu využití tvořivých nápadů učitelů, které mohou být pro tvorbu vzdělávací nabídky přínosné. ŠVP se tak stává dokumentem pro učitele, na jehož základě jsou vzdělávány děti na konkrétní škole ve společném duchu. V souladu s tímto dokumentem má každý učitel možnost vytvářet svůj vlastní třídní vzdělávací plán (dále jen TVP), který se váže pouze k určité třídě. TVP je nepovinný a tak záleží na samotném učiteli a především na jeho zkušenostech, zda si tento plán vytvoří písemně, či jen „v hlavě“. Důležité je, aby se vzdělávání předškolních dětí uskutečňovalo v souladu obou dokumentů RVP PV a ŠVP.

3. Hudební činnosti v předškolním vzdělávání

Obsahovou náplň hudební výchovy tvoří činnosti pěvecké, instrumentální, poslechové a hudebně pohybové. Jednotlivé hudební činnosti se v praxi vzájemně prolínají.

3.1 Činnosti pěvecké

Zpěv je základní hudební činností v mateřské škole. Rozvíjí klíčové hudební schopnosti a emocionální vztah k hudbě. Zároveň pomáhá zmírnit vnitřní napětí a neklid. Dítě jako první vnímá zvukové podněty a až po nějaké době teprve začne zvuky napodobovat podobně, jako u mluvení. Z toho vyplývá, že dříve, než chápe obsah slov, rozvine se u něj nejprve jeho vnímání hudebních prvků jako je rytmus, melodie a nálada písně. Dítě se s hudebními projevy setkává nejprve ve své rodině a až později ve škole avšak pěvecký rozvoj je u jednotlivých dětí individuální. *„Chybí-li však dítěti v raném věku podnětnost příznivého hudebního prostředí, tj. nezpívá-li mu nikdo ani ho nepodněcuje ke zpěvu, zůstává dlouho hudebně neprobuzené.“* (Zezula, 1990)

3.1.1 Péče o dětský hlas

Hlas předškolního dítěte je velmi křehký a tudíž lehce zranitelný. Je to proto, že se v tomto věku stále vyvíjí. Dětské hlasivky jsou kratší než hlasivky dospělého. Jeho resonanční dutiny jsou menší a hrtanové svaly nejsou ještě plně funkční. Tyto faktory ovlivňují dětský hlas, a ten je proto slabý a má malý rozsah. Při těchto skutečnostech musí učitelka volit pěvecké činnosti tak, aby dětský hlas nepoškodila. Měla by dbát základních hygienických zásad, vedoucích ke správnému užívání hlasu. Děti by například neměly zpívat v prašném a hlučném prostředí. Pěvecký projev také nepříznivě ovlivňuje chlad či suchý vzduch, při kterém se vysušují

sliznice. Zpívat by děti měly v přirozené hlasové poloze, protože mají ještě omezený hlasový rozsah. V opačném případě se hlas přepíná a mohlo by tak časem dojít i k vážnému poškození hlasivek. Dětský hlas je nutno šetřit i při náročnějším tělesném vypětí, například při pohybových hrách. Kolektivní zpěv je vhodné střídat se zpěvem jednotlivce či malých skupinek dětí. Pěvecké činnosti je dobré omezit, i pokud jsou děti nachlazené, aby nedošlo k přepínání hlasového orgánu. Celkově je zpěv mimořádně významný pro zdraví dětí, protože se při něm prohlubuje dýchání. Vzduch se více dostává do plic a lépe tak okysličuje mozek.

3.1.2 Pěvecké návyky

V předškolním věku se vyvíjí dětský hlas a děti se učí zpívat. Přičemž je důležité dodržovat správné pěvecké návyky, aby se hlas vyvíjel zdravě. Při zpěvu je důležité správné držení těla. Děti v mateřské škole zpívají většinou vsedě, nebo vstoje. Vhodné je pozice střídat. Měly by mít také dostatek prostoru, aby jejich pěvecký postoj byl přirozený a zároveň uvolněný. Učitel by měl sedět nebo stát tak, aby k němu děti nemusely zvedat hlavu a nedošlo tak k nesprávnému postavení hrtanu. To by totiž vedlo ke krčnímu tónu.

Předškolní děti často dýchají povrchně. Tzn., že mají krátké a rychlé nádechy. Je tedy prospěšné procvičovat dýchání, tj. zkracovat nádech a prodlužovat výdech. Děti se nejlépe učí dýchat pomocí deklamace říkadel a zpěvu jednoduchých písní. V tomto bodě je důležitý vzor učitele, který se snaží děti vést ke správnému dýchání. Před začátkem zpěvu je může motivovat tak, že si mohou představit, že čichají k čerstvě utržené květině. Při nadechování by se neměla zvedat ramena, pouze břicho se pohne mírně dopředu.

Děti mají často potíže s vytvořením správného tónu, neboť zpívají moc hlasitě s tvrdým nasazením tónu. Proto je vhodné děti motivovat k tomu, aby svůj hlas šetřily a zpívaly čistě a jemně.

Při zpěvu děti mnohdy málo otevírají ústa a vyslovují nezřetelně. Učitel dbá proto na vhodnou výslovnost a zařazuje do činností rytmické deklamování, které pomáhá výslovnost zlepšit.

3.1.3 Výběr písně

Učitel při výběru písně musí především vycházet z hudebních a pěveckých schopností dětí, přičemž se řídí tónovým rozsahem, který by neměl přesahovat rozsah 5 tónů. Písně, které mají větší rozsah 6 - 8 tónů jsou pro děti náročnější. Vhodné jsou písně, kde se opakuje rytmus a obměňuje kvintakord. Dětem je bližší sestupná melodie (například u písní Skákal pes, Pec nám spadla). Snazší jsou pro ně durové písně, mollové jsou harmonicky obtížnější. Pro lepší zapamatování dětem lépe vyhovují písně, u kterých je melodie rozčleněna na předvětí a závětí, tzn. na hudební otázku a odpověď. Předvětí i závětí mají stejný počet taktů a jsou stejně dlouhá. Obsah písně by měl odpovídat rozumovým schopnostem dětí. Téma je většinou o přírodě a o zvířatech. Vyhovující texty nalezneme jak v lidových písních, tak v umělých, jsou-li určeny pro děti. (Lišková, 2006)

3.1.4 Nácvič písně

Děti se učí především pozorováním a nápodobou, proto je pro něj učitel vzorem. Měl by tedy zpívat intonačně čistě a lehce s jasnou artikulací. Důležitý je i jeho celkový projev a cit, který do písně vkládá. Výzvou pro pedagoga je udržení pozornosti dětí a jejich motivace. Hudební činnosti je proto vhodné střídat například s hrou na tělo, s tanečkem, či zpěvem jednotlivce a celého kolektivu.

Při nácvič písně se učitel snaží nejprve děti zaujmout. Motivovat je může například obrázkem, pohádkou, nebo maňáskem. Poté píseň zazpívá intonačně přesně a tak, aby mu děti viděly do obličeje a na ústa. Po této interpretaci uskuteční rozhovor s dětmi nad obsahem písně a případně vysvětlí slova, která děti neznají.

Nakonec následuje samotný nácvik písně. Při nácviku text od písně neoddělujeme. Vycházíme z předpokladu, že dětem melodie písně pomáhá k zapamatování textu.

3.2 Činnosti instrumentální

Do instrumentálních činností patří zejména hra na dětské hudební nástroje. Prostřednictvím těchto nástrojů se rozvíjejí hudební schopnosti dětí, smysl pro estetiku, rytmus a tvořivost. Současně se dětem rozšiřují znalosti o hudbě. Učí se sluchově rozlišovat zvuky hudební a nehudební, jejich sílu, výšku, barvu i délku. Instrumentální činnosti mají vliv i na sociální funkce, prohlubují vztahy mezi dětmi, které se učí poslouchat spoluhráče s trpělivostí a ve vzájemné toleranci. Velkou výhodou je, že dítě při hře na hudební nástroj hudbu aktivně prožívá. Dětské hudební nástroje mají především funkci doprovodnou, lze je však využít i při jiných aktivitách, například při vyprávění pohádek, nebo při práci s říkadlem. (Lišková, 2006)

Ve dvacátém století vypracoval Carl Orff systém hry na hudební nástroje, které se snadno ovládají (lehkoovladatelné hudební nástroje). Dílo nazval Schulwerk. Tuto publikaci přepracovali a do českého jazyka přeložili hudebníci Ilja Hurník a Petr Eben. Pojmenovali ho Česká Orffova škola a snažili se dodržet hlavní zásady Orffova Schulwerku (doprovod, hudební nástroje a tónový rozsah). Zároveň však celou publikaci upravili v duchu českého národa. Jsou zde lidové písně české, moravské a slovenské. (Eben, Hurník, 1969)

Orffovy hudební nástroje dělíme na dvě skupiny. Jsou to nástroje rytmické, které se snadno ovládají a jsou tak lépe využitelné v mateřské škole, a nástroje melodické, které se využívají spíše ojediněle u starší věkové kategorie dětí předškolního věku. Do hudebních nástrojů rytmických patří hůlky, dřevěný blok (hranolový, nebo plochý), bubínek, tamburína, tympany, chřestidlo, triangel, prstové

činelky, činel, rolničky, zvonek a cinkalo (pandeira). Mezi melodické hudební nástroje patří zvonkohry, metalofony a xylofony.²

3.2.1 Metodika hry na dětské hudební nástroje

Pro předškolní dítě je přirozený aktivní pohybový projev, proto se děti před samotnou hrou na instrumentální nástroje učí nejprve deklamací říkadel s pohybem – chůze, pleskání, tleskání, dupání atd. Níže jsou uvedeny některé způsoby práce s hudebními nástroji. (Zezula, 1990)

- Rytmus

Rytmická deklamace je pro děti nejjednodušším úkolem a uplatňuje se u říkadel a u písní, které mají říkadlový charakter. Tleská se do rytmu, čili ve čtvrt'ových či osminových hodnotách. Rytmus se může ztvárnit buď pohybově, nebo na nějaký hudební nástroj, který krátce zní, např. hůlky.

- Metrum

Jedná se o vytleskávání či hraní základních dob, přičemž se rozvíjí smysl pro pravidelnou pulsaci.

- První doba v taktu

Hraje či tleskne se první doba v taktu, další doby se mohou naznačit rytmickým pohybem tak, že se dají ruce od sebe.

² V mateřské škole se častěji využívají hudební nástroje rytmické, proto zde nejsou popsány nástroje melodické

- Začátek verše

Je vhodný především u ukolébavek a lyrických písní. Rozvíjí se cit pro pravidelnost frází dvoutaktí a čtyřtaktí. Volí se jemné hudební nástroje, například triangl či zvoneček.

- Konec verše

Děti hledají v písni slova, která se rýmují a rytmezují je.

- Střídání hudebních nástrojů

Děti využívají předešlých zkušeností, například pomocí tleskání či nástrojů vyjadřují rytmus, metrum, první dobu atd. Využívají se hudební nástroje, které jsou kontrastní. Př. bubínek a činel. Všechny děti mohou doprovázet píseň jednoduchým způsobem, obtížnější doprovody hraje menší skupinka či jednotlivec.

- Postupné přidávání nástrojů

Jedná se o jednoduché písně, u kterých je možno se postupně zapojovat. Rozvíjí se zde vyjádření zesilování a zeslabování.

- Ostinátní doprovody

Píseň je podložena rytmickým doprovodem, který se neustále opakuje. Rytmičká figura se nejprve několikrát s dětmi opakuje a až poté se začne zpívat samotná píseň.

- Vyjádření pomlky

Některým dětem dělá potíže dodržovat pomlky v písni. Proto se může pomlka procvičovat pomocí hudebního nástroje, či pouhou hrou na tělo. Místo pomlky lze vyslovit „pst“ s ukazovákem na rtech, nebo tiše tlesknout.

- Společné doprovody

Jedná se o nejobtížnější úkol, protože děti doprovázejí píseň různými hudebními nástroji, přičemž každý jiným způsobem. Z tohoto důvodu je tento typ doprovodu vhodný až u těch nejstarších dětí, které mají již zkušenosti s hudebními nástroji.

3.3 Činnosti poslechové

Poslechové činnosti v mateřské škole prolínají všechny hudební činnosti. Již při nácviu nové písni musí děti píseň nejprve vyslechnout, rovněž tak při tanečkách a hře na hudební nástroj. Hlavním úkolem je děti vést k soustředěnému poslechu. To je nelehký úkol, protože hudba je abstraktní a vyžaduje hlubší soustředění. Proto je vhodné u dětí předškolního věku poslech kombinovat s pohádkou, příběhem, pohybem nebo jakýmkoliv jiným mimohudebním námětem, který děti zaujme a případně u nich vyvolá nějakou konkrétní představu. Poslechové činnosti se vzájemně propojují a prostřednictvím rozvoje hudebně intelektových dovedností děti poznávají prostředky, kterými hudba posluchače oslovuje – rytmus, melodie, tempo, dynamika atd. Poslechové činnosti rozvíjejí také další hudební, například paměť, myšlení, představivost a emocionální stránku osobnosti.

Před nácvikem poslechu je vhodné u dětí rozvíjet hudební sluch, hudební paměť a hudební představivost. Děti se učí nejprve rozlišovat hudební (tóny) a nehudební (hluk, šum). Učitel je vede například k poslechu zpěvu ptáků, zvířat a různých jiných zvuků. To vše napomáhá k rozvoji dětské soustředěnosti. Poslech se zpočátku váže především na pohyb a má činnostní charakter. Postupně se děti seznamují s jednoduchými lidovými písněmi, jejichž náměty jsou jim blízké, tzn. z jejich života, o zvířátkách apod.

V mateřské škole děti přicházejí do kontaktu s hudbou živou, kdy pedagog interpretuje hudební dílo, nebo s hudbou reprodukovanou. Píseň zahraná učitelem vzbuzuje u dětí větší emocionální zážitek. Děti vidí, jak učitel zpívá a hraje na nástroj. Současně vnímají atmosféru, kterou dokáže vytvořit při hudebním projevu. To vše patří bezesporu ke kladům živé hudby. Prostřednictvím reprodukované hudby děti zase mohou poznat různé hudební styly, žánry a hudební nástroje, nevidí však přímý projev hudebníků. Obě tyto formy hudby je proto vhodné kombinovat. (Lišková, 2006)

3.3.1 Výběr hudby

Učitelé by se měli pokusit dětem přiblížit všechny hudební styly (například renesance, baroko, klasicismus, impresionismus atd.) a žánry, například (hudbu do pochodu, taneční, žertovná či lyrická skladby). Měli by mít na paměti, že je důležité dětem vybírat hudbu, která je především hodnotná. Děti často přicházejí do kontaktu s hudbou populární, která je všeobecně oblíbená a aktuální. Populární hudbu lze nejlépe využít při pohybových činnostech například k tanečním improvizacím. Moderní hudba však většinou nemá čitelnou formu a bývá rytmicky, barevně, dynamicky a tempově různorodá. Také hudební nástroje jsou většinou různorodé. K porozumění hudby a jejích vyjadřovacích prostředků je tedy vhodnější hudba vážná, respektive poslech srozumitelných a instruktivních skladeb. Předškolní dítě má ještě omezenou soustředěnost a tak je vhodné volit nejprve poslech krátkých skladeb nepřesahujících 1-2 minuty. Děti se učí soustředěně naslouchat postupně po malých krůčcích. Poslech je dobré opakovat, protože při každém jeho opakování děti slyší lépe a jinak. Hudbu k poslechu můžeme využít například při relaxaci, jindy zase při pohybové nebo dramatické hře.

3.3.2 Na co se v hudebních skladbách zaměřit

Předškolní dítě vnímá hudbu především emocionálně. Na jeho emocionalitu působí hudebně-vyjadřovací prostředky (melodie, rytmus, tempo, dynamika, barva, harmonie aj.). Hlavním úkolem je vést děti k poznání hudebních prvků, které jim usnadní porozumění hudební řeči. Děti se učí vnímat např. náladu a výraz skladby, její tempo, nebo dynamiku. Učí se rozeznat hudbu pochodovou, taneční, slavnostní či smuteční. Dále rozeznávají mužský a ženský hlas a různé hudební nástroje. (Raková, 2009)

3.4 Činnosti hudebně pohybové

Základem hudebně pohybových činností je propojení hudby s pohybem. Pohyb je pro děti tím nejzákladnějším a nejpřirozenějším projevem. Hudba vyvolává u lidí spontánní pohybovou reakci – podupávání, tleskání, pohupování atp. Tyto pohybové reakce se projevují i u dětí již od velmi raného věku. Propojením hudby a pohybu se u dětí docílí hlubšího prožitku, protože děti hudbu nejen poslouchají, ale také mají možnost se do ní aktivně zapojit. To vše napomáhá k rozvoji hudebních schopností. Hlavním úkolem učitelů je vést děti ke kultivovanému pohybu, k rozvoji elementárních tanečních dovedností. Tyto činnosti mají velmi dobrý vliv i na dětskou psychiku. Uvolňují tělesné napětí a zklidňují labilnější děti.

Předškolní dítě prochází dynamickým vývojem v jemné a hrubé motorice. Učitel tedy musí volit takové hudebně pohybové činnosti, které jsou pro děti přijatelné vzhledem k jejich věku a možnostem. Podle Hany Dvořákové (2011) je možné rozvíjet hudebně pohybové dovednosti prostřednictvím následujících činností:

- pohyby rukama – pomocí tleskání, ukazování, mávání, točení apod. doprovázíme říkadla a rozpočítadla
- pohyby nohou – rytmizovaná chůze, běh, podupy
- taneční kroky – podupy, krok poskočný, krok přísunný, cval přísunný
- pohyby ve skupině – chůze či běh po kruhu, vázaný zástup „do hada“

3.4.1 Elementární pohyb s rytmickou deklamací

Základem hudebně pohybových činností je elementární pohyb - pleskání, tleskání, chůze, běh a podupy, spojený s rytmickou deklamací, tj. mluvená rytmizovaná řeč. Je to způsob, kterým si předškolní děti nejlépe osvojují základy rytmického cítění. Vhodné jsou hry doprovázené dětskými hudebními nástroji, například při imitaci tikotu hodin lze použít hůlky apod. Obdobně se využívá rytmizace říkadel a básní spojená s tleskáním, pleskáním, či podupy.

3.4.2 Pohyb s hudebním doprovodem

Před zahájením hudebně pohybové chvíle je vhodné začít pohybovou průpravou s doprovodem hudebního nástroje. Jedná se o úvodní zahřátí. Učitel může například hrát na klavír skladbu ve stylu pochodu, valčíku nebo polky a děti reagují pohybem těla. Nebo může hrát na bubínek a děti běhají dokola, když na něj učitel silně udeří, všechny děti se zastaví, nebo si sednou na zem. Děti si pomalu zvykají na spojení pohybu s hudebním doprovodem pomocí pohybových her, které jsou zaměřené nejprve na hudebně vyjadřovací prostředky a to především na jejich kontrast. Učitel může hrát na různé hudební nástroje a děti reagují pohybem na změny tempa, dynamiky, melodie aj. Mimo tyto pohybové hry může učitel s dětmi rozvíjet i jednoduchou taneční improvizací. Pouští hudbu a děti se snaží pohybovat tak, aby co nejlépe vystihly charakter hudby, zda je smutná, veselá, živá atd. I když se může zdát, že je dětem ponechána plná aktivita, je třeba děti nenápadně vést a určit jim nějaký námět improvizace podle charakteru hudby. Například při mollové písni se děti pokouší vyjádřit smutnou princeznu apod.

3.4.3 Lidové taneční hry

„Lidové taneční hry patří ke kulturním hodnotám našeho národa. Jejich prostřednictvím učíme děti vnímat krásu nejen hudby a pohybu, ale i řeči. Díky těmto hrám se děti seznamují s naší lidovou písní, což má později nemalý vliv i na porozumění národní hudby.“ (Lišková, 2006)

Marie Lišková (2006) uvádí tyto nejznámější lidové taneční hry:

- Kolo, kolo mlýnský

Děti se chytí za ruce do kruhu. Zpívá se píseň a při tom se chodí dokola. Na poslední slovo „bác“ si všechny děti dřepnou. Pro rozvoj rytmického cítění lze připojit hru na tělo či Orffovy nástroje.

- Zlatá brána

Dvě děti utvoří bránu tak, že spojí ruce nad hlavami. Ostatní děti zpívají, drží se za ruce jako had a procházejí bránou. Brána se zavře na poslední slabiku slova – koš-tě-tem. Jestliže uvízne nějaké dítě v bráně, musí si vybrat, koho z brány vystřídá a stoupne si místo něj.

- Čížečku, čížečku

V této písni děti napodobují celou řadu činností, jak se seje mák, jak roste, jak kvete, jak zraje, jak se láme a nakonec jak se sní. Jednotlivé činnosti se pohybově ztvárňují různě, záleží na učitelích, jak děti vedou.

PRAKTICKÁ ČÁST

4. Předmět a cíle výzkumu

Předmětem výzkumu je ukázat možný způsob vedení hudební výchovy v současné mateřské škole podle RVP PV. Výzkum je rozdělen na dvě části. První část je věnována experimentu, kde hlavním úkolem je vnést hudební činnosti do celého dne pobytu dětí v mateřské škole. Následuje zjišťování, zda si děti prostřednictvím hudebních aktivit lépe osvojují vzdělávací nabídku. Druhá část výzkumu zjišťuje, jakým způsobem učitelky mateřských škol v současné době vnášejí hudební výchovu do prostředí mateřské školy.

Cíle výzkumu jsou následovné:

1. Vytvořit třídní vzdělávací plány (dále jen TVP) na tři dny v podobě experimentu a zrealizovat je ve vybrané mateřské škole. Plány budou prolntuty hudebními činnostmi.
2. Zjistit, zda si děti prostřednictvím hudebních aktivit vzdělávací nabídku snadno zapamatovaly a byly lépe motivovány k učení
3. Zhodnotit, jak se mně jako učitelce s plány pracovalo
4. Zjistit, jakým způsobem učitelky hudebně vzdělávají děti v mateřských školách

5. Stanovené hypotézy

Hypotéza č. 1

Předpokládám, že děti se naučí učivo lépe, pokud jsou aktivity podbarvené hudebními činnostmi. Prostřednictvím hudby jsou více motivované a projevují větší zájem o téma dne.

Hypotéza č. 2

Hudbu lze naprosto přirozeně začlenit do běžných činností v mateřské škole a děti na ni dobře reagují.

Hypotéza č. 3

Domnívám se, že učitelé mateřských škol se v současnosti často omezují na pouhý zpěv a opomíjejí další hudební činnosti.

Hypotéza č. 4

Učitelé mateřských škol mají dostatečné časové možnosti začlenit všechny hudební činnosti do běžného režimu dne v mateřské škole

6. Metody ověření hypotéz

Při ověřování hypotéz budu vycházet z vytvořených hudebních příprav a z dotazníků předložených učitelkám z 15 mateřských škol ve středočeském kraji.

Hypotézu č. 1 ověřím zúčastněným pozorováním dětí při realizaci vytvořených příprav. V průběhu pozorování budu využívat systém lístků, na které budu zaznamenávat své momentální postřehy z celého dne. Dále dětem předložím listy papíru, kde budou tři smajlíky. Každý bude reprezentovat jinou náladu (veselý, smutný a neutrální) a požádám je o vybarvení jednoho smajlíka podle toho, jak ohodnotí uplynulý den. V závěru dne s nimi na základě těchto listů uskutečním rozhovory, kde budu zjišťovat, co se jim líbilo nejvíce a proč. Budu zkoumat, jestli si děti osvojily učivo.

Hypotézu č. 2 vyhodnotím závěrečnou úvahou, která vyplyne z experimentu a z mé vlastní zkušenosti.

Hypotézu č. 3 a č. 4 ověřím pomocí dotazníků, které předložím učitelkám mateřských škol.

7. Hudební projekt ve vybrané mateřské škole

V rámci projektu jsem vytvořila vzdělávací plány pro pobyt v mateřské škole Sedmikráska v Újezdě nad lesy, kde pracuji jako učitelka. Tyto přípravy jsou zaměřené především na možnosti využití hudební výchovy v současné mateřské škole. Mojí snahou bylo začlenit hudební aktivity do běžného režimu dne v MŠ tak, aby plnily funkci vzdělávací a podporovaly hlavní téma dne.

7.1 Charakteristika mateřské školy

Motto mateřské školy:

V Sedmikrásce, milé děti, čas nám všem tak rychle letí.

Budeme se učit, smát a přitom si hlavně hrát.

Mateřská škola Sedmikráska je pětitřídní a nachází se ve velmi klidné ulici na okraji Prahy v Újezdě nad lesy. Jedna ze tříd sídlí na odloučeném pracovišti nedaleko lesa. Hlavní budova mateřské školy má dva dvoupodlažní pavilony se čtyřmi třídami. U každého pavilonu jsou rozsáhlé a dobře vybavené zahrady. Školka má vypracovaný školní vzdělávací program, jehož názvem je „Byl jednou jeden svět“ a podle tohoto programu si učitelky na každé třídě vypracovaly svůj třídní vzdělávací program (dále jen TVP).

Třída, kde jsem realizovala projekt, se nachází v přízemí hlavní budovy. Tvoří ji dvě prostorné místnosti. V hlavní místnosti jsou stoly a police s materiálem, se kterým se pracuje převážně u stolu. V této místnosti děti výtvarně tvoří i obědvají. Druhá místnost slouží jako herna a spací místnost. Jsou zde úložné prostory pro různé hračky, klidový koutek a dětská kuchyňka. Z této místnosti vedou balkonové dveře ven na krásnou zahradu plnou stromů a zahradních prvků. Ve třídě je klavír a kytara. Nalezneme zde také dětské hudební nástroje – ozvučná

dřívka, bubínky, tamburíny, triangly, prstové činely a chřestidla. Dále jsou zde využívány nově rezonanční trubky – boomwhackers.

Třidu navštěvuje 28 dětí, z toho 15 dívek a 13 chlapců. Pro lepší představu organizace uvádím režim dne:

06:30 - 08:00	scházení dětí, volné hry
08:00 - 09:00	ranní kruh, ranní cvičení
09:00 - 09:30	hygiena, svačina
09:30 - 10:00	řízená činnost v návaznosti na ŠVP
10:00 - 12:00	příprava na pobyt venku, pobyt venku
12:00 - 12:30	převlékání, hygiena, oběd
12:30 - 13:00	hygiena, zklidňující chvílka
13:00 - 14:00	odpočinek
14:00 - 14:45	hygiena, svačina
14:45 - 17:00	zájmové činnosti dětí, volné hry ve třídě nebo venku

7.2 Obsah projektu

Při tvorbě projektu jsem se řídila třídním vzdělávacím programem, podle kterého jsem rozpracovala téma „Jaro je tu“ do tří dnů. První den byl věnován osvojení si poznatků o proměnách přírody na jaře. V plánu byl rozhovor nad obrázky souvisejícími s jarem, dále výtvarné vyzdobení třídy s jarním námětem a procházka jarní přírodou. V hudebních činnostech jsem plánovala nácvik nové písně, aktivní poslech skladby od A. Vivaldiho – Čtvero ročních dob, část Jaro, 1. větu a užití Orffových nástrojů při imitaci deště.

Druhý den byl zaměřen na poznávání nejznámějších jarních květin. V rámci tohoto dne se děti učily názvy květin s pomocí písně. Dále vypracovaly pracovní list, který jsem sama vymyslela.³ Jedná se o sněženko, kterou měly děti na obrázku poznat a obtáhnout její listy, které jsou vytečkované. Pracovní list je zaměřen na rozvoj jemné motoriky. Před obědem jsme se vydali na procházku, kde jsme hledali jarní květiny a pojmenovávali je. V hudebních činnostech jsem se zaměřila na rozvoj rytmizace, práci s říkadlem, hru na tělo a na využití Orffových nástrojů.

Třetí den byl věnován zvířátkům, tedy konkrétně, co dělají zvířata na jaře. Jako motivaci jsem použila krátkou pohádku, kterou jsem si sama vymyslela. Pohádka byla uvedena motivačním rozhovorem s námětem, co dělají zvířátka na jaře. Na pohádku jsme navázali nácvikem písně Zajíček ušáček od Mileny Rakové a později si děti vyráběly papírové loutky zvířátek. V hudebních činnostech měly děti možnost využít Orffovy nástroje při imitaci zvířátek. Dověděly se, že každý nástroj vydává jiný zvuk a říkáme tomu barva tónu. Při procházce lesem jsme zjišťovali, že teď zpívá mnohem více ptáčků, nežli v zimě, a že i každý ptáček zní jinak.

Ve všech dnech jsem uplatnila doprovodné písně při uklízení, svolávání a uspávání dětí. Rozcvičky jsem prováděla s využitím klavíru, dětských hudebních nástrojů a říkadel.

³ Pracovní list je uveden v příloze č. 2

7.3 Realizace projektu

Vzdělávací plán, den 1.

Téma dne:

Jaro je tu!

Hlavní cíle:

1. Osvojení si poznatků o proměnách přírody na jaře
2. Nácvič nové písně – Zima už nám odchází
3. Výtvarně vyzdobit třídu s námětem jara – rozvoj jemné motoriky a estetického citění

Očekávané výstupy:

1. Rozpoznat hlavní znaky jara a proměny v přírodě v tomto ročním období
2. Umět zazpívat novou píseň s dopomocí učitelky
4. Jarně vyzdobená třída

Hudební činnosti

- doprovodné písně při uklízení a svolávání dětí
- nácvič nové písně – Zima už nám odchází (B. Viskupová)
- poslech skladby od Vivaldiho – pomocí tance s barevnými šátky děti imitují létající motýlky
- Orffovy nástroje (silně, slabě) – jarní déšť

Mimohudební činnosti

1. Rozhovor nad obrázky v souvislosti s proměnami přírody na jaře
2. Výtvarně vyzdobit třídu
3. Procházka jarní přírodou

Popis vzdělávacího dne

Ráno se děti scházejí do osmi hodin. Do této doby mají příležitost si spontánně hrát dle vlastní volby. Mohou se pohybovat v herně, kde je k nabídce spousta stavebnic, či plně vybavená kuchyňka s nádobím a umělými potravinami. V hlavní místnosti si děti mohou hrát u stolu. K dispozici mají stolní hry, puzzle, stavebnice a kostky.

Úklid třídy a svolávání dětí pomocí písniček

V osm hodin zvoním zvonečkem a to je pro děti znamení, že je čas uklízet. Při uklizení dětem pomáhám a motivuji je jednoduchou písní Uklízíme, uklízíme. Když je třída uklizená, usedám ke klavíru a hraji svolávací píseň Děti, děti pojd'te sem. Děti píseň již znají od začátku školního roku a přicházejí se posadit na koberec ke klavíru a společně zpíváme.

Motivační rozhovor na téma jaro

Dále děti motivuji rozhovorem. „Děti co vás jedním slovem napadne, když se řekne jaro?“. Děti odpovídají: sluníčko, kytičky, hmyz, ptáčci....atp. Rozhovor podporuji obrázky s motivem jara a společně si je prohlížíme. Na obrázcích je sluníčko, mráčky, duha, jarní kytičky, hmyz, mlád'átka.

Nácvik nové písně

Říkám dětem: „To je prima děti, že už je tu jaro, já znám takovou pěknou písničku o tom, že jaro už je tu, chcete ji zazpívat?“. Děti nadšeně přitakávají. Při zpěvu dbám na to, aby mi děti viděly na ústa a aby píseň zněla procítěně a radostně. Píseň se jmenuje Zima už nám odchází od B. Viskupové.

Poslech skladby Jaro od Vivaldiho

Po nácviku písně ukážu znovu na obrázky na koberci: „Na jaře nám opět začíná létat hmyz a brzy se objeví i motýlci. Co kdybychom si na ně zahráli? Pustím vám skladbu, která se jmenuje Jaro a složil jí hudební skladatel, který se jmenoval Vivaldi. Možná při tom, když ji skládal, myslel právě na to, jak motýlci na jaře létají s květinou na květinou.“ Dětem rozdávám barevné šátky a společně si na skladbu zatančíme. V průběhu tance vedu děti k vnímání charakteru skladby. Při tanci se ptám, zda je hudba veselá, či smutná, rychlá či pomalá apod. Také se ptám, co nám zrovna teď skladba připomíná.

Využití dětských hudebních nástrojů – imitace dešťových kapek

Po tanečku s šátky si opět svolávám děti do kroužku a krátce pohovořím o jarním počasí: „Říkali jsme si, že na jaře nám pěkně svítí sluníčko, ale aby kytičky začaly růst, potřebují k tomu ještě vodu a tak musí občas i zapršet.“ Pojdme si ten déšť zkusit vytvořit! Nejprve jen tak poprchává (bubnujeme jemně prsty o koberec), potom déšť zesiluje, až je z toho pořádný slejvák.“ Děti napodobují mé pohyby a společně si několikrát vystřídáme dynamiku – silně / slabě. Po té rozdám dětem ozvučná dřívka, se kterými následně zkusíme ztvárnit déšť. Jako znamení, že déšť ustal úplně, cinknu do trianglu. Následně se jdou děti napít a na toaletu.

Tělovýchovná chvílka

Využití klavíru

Na klavír hraji melodie, které děti již dobře znají a reagují na ně pohybem. Jedná se o poklus, pochod a poskoky. Děti tedy musí sluchově rozlišit, který doprovod z těchto tří hraji a podle toho dokola po herně provádět poklus, pochod či poskoky. Je to oblíbená činnost a děti na ní velice dobře reagují. Slouží také k zahřátí svalů před samotnou rozcvičkou.

Říkadla s pohybem

Průpravné cviky jsem uskutečnila s dětmi pomocí říkadel. (Hrnčířová, 2004) Děti na říkadla s pohybem velmi dobře reagují. Použitá říkadla jsou uvedena v příloze č. 1.

Pohybová hra Na sluníčka a mráčky

Po říkadlech následovala pohybová hra Na sluníčka a mráčky. Doprostřed místnosti položím kulatou žíněnku, která symbolizuje domeček. Na ní si stoupnou děti. Jedno dítě je sluníčko a stojí mimo žíněnku. Pouštím hudbu z CD přehrávače. Když hudbu zastavím, zavolám: „Sluníčko, sluníčko zažeň mraky!“ Úkolem sluníčka je chytit jiné dítě. To se pak v dalším kole stává také sluníčkem. Hra pokračuje tak dlouho, dokud nezbude ani jediný mráček v domečku a všechny děti se stávají sluníčky.

Relaxace

V závěrečné části rozcvičky jsem dětem pustila relaxační hudbu a nechala jsem je, si lehnout na záda. Vymyslela jsem si krátký příběh pro relaxaci o sluníčku, které krásně hrálo.

Výtvarné tvoření jarní výzdoby

Po rozcvičce následuje svačina a po té děti opět svolávám svolávací písničkou do herny na koberec. Mám pro ně připravenou výtvarnou činnost na jarní výzdobu třídy. Děti dostávají nakreslené kytičky na bílých čtvrtkách. Mají za úkol zvolit podle svého uvážení barvy temper a kytičky vymalovat a po zaschnutí vystříhnout. Kvůli časovým možnostem děti kytičky nejprve malují a po té dávají na topení k oknu uschnout. Během malování pouštím dětem opět skladbu Jaro od Vivaldiho. Děti ihned reagují slovy: „To znám, to jsme hráli před tím!“. A já odpovídám: „Ano, to je Jaro od Vivaldiho“.

Pobyt na zahradě

Na zahradě hledáme první jarní květiny, hmyz, všímáme si ptáků. Příkládám prst na rty: „Děti, když budete hodně potichu, uslyšíte, jak zpívají různí ptáčci.“ Pak potichu chodíme a posloucháme zpěv ptáků. Snažíme se podle sluchu ptáčka najít.

Čas odpočinku

Když se děti chystají do postýlek, zahrají na klavír Ukolébavku. To je pro ně znamení, že už se mají uložit. Následuje pohádka. Po pohádce již některé děti spějí a některé ještě ne. Pouštím potichu jemnou relaxační hudbu. Na probuzení zpívám píseň Vstávej semínko holala ze známé pohádky Křemílek a Vochomůrka.

Jarní výzdoba třídy

Odpoledne po svačince s dětmi vystřihujeme kytičky a zdobíme třídu. Některé děti si chtějí hrát. Činnost mohou dokončit druhý den ráno, či odpoledne. Do tvoření je nenutím. Snažím se je spíše motivovat.

Vzdělávací plán, den 2.

Téma:

Jarní květiny

Hlavní cíle:

1. Poznání nejznámějších jarních květin
2. Rozvíjení rytmizace
3. Vypracování pracovního listu – sem přidat, co je hlavním smyslem toho listu – př. číselná řada apod.

Očekávané výstupy:

1. Rozeznat nejznámější jarní květiny
2. Naučit se báseň od Františka Hrubína – Táta včera navenku

Hudební činnosti

- zpěv jarních písní s klavírem, sluchová analýza – děti nejprve písně rozpoznávají
- pohybové ztvárnění písně Zima už nám odchází
- práce s říkadlem, hra na tělo – Táta včera navenku
- využití Orffových nástrojů s říkadlem

Mimohudební činnosti

- rozhovor o květinách nad obrázky, o sněžence se sněženkou
- vyplnění pracovního listu, který jsem sama vymyslela
- procházka – všímání si jarních květin

Popis dne

Ráno děti přicházejí do školky a mohou si buď hrát, nebo mohou dokončit svoji papírovou kytičku z předchozího dne. Určí si místo, kde kytičku chtějí mít a tam ji pak hotovou přilepují. Zdobíme tak jarně třídu. Po osmé hodině zvoním zvonečkem a děti začnou uklízet třídu. Při uklízení opět zpívám píseň Uklízíme, uklízíme a děti se přidávají. Když je třída uklizená, začnu zpívat svolávací píseň Děti, děti pojd'te sem. Tentokrát stojím u kulatého koberce v herně, natáhnu ruce a děti se ke mně přidávají. Utvoříme kruh a pomalu si sedáme na zem kolem kulatého koberce.

Zpěv jarních písní s klavírem, sluchová analýza

Děti motivuji: „Včera jsme si povídali o tom, jak vypadá jaro. Dnes si zkusíme zazpívat písničky, které o jaru již známe. Nejprve si je ale musíte poznat.“ S dětmi jsem písně zpívala a hrála na klavír již dříve, takže písně znají a hádají je podle sluchu. Hrají na klavír bez zpěvu. Když píseň poznají, společně si ji zazpíváme. Jedná se o písně - Sedmikráska, Travička zelená, Běžela ovečka, Slepíčko má.

Pohybové ztvárnění písně Zima už nám odchází

Na kulatý koberec rozprostřu obrázky s jarními květinami – sněženky, sedmikrásky, bledulky, konvalinky, fialky, narcisky. Společně kytičky pojmenujeme a povídáme si o nich. „Já tu pro vás děti vlastně ještě něco mám.“ a přináším opravdovou sněženku ze zahrádky. Děti jsou nadšené a chtějí sněženku vidět, takže se začnou strkat a pokřikovat jeden na druhého „Já nevidím!“. Vyzvu děti, že když se posadí zpět na své místo, ráda jim sněženku popořadě ukážu. Kytičku si prohlížíme, všímáme si její barvy, jak je křehká a povídáme si, co taková kytička potřebuje k tomu, aby se jí dařilo. Rozhovor stáčí zpět na obrázky a povídám: „Napadlo mě, že bychom ty obrázky kytíček mohly využít pro naší novou písničku, kterou jsme se včera naučili.“ Beru obrázky do rukou a postupně je pokládám na zem. Mezitím určuji několik dětí, které budou reprezentovat určité kytičky, takže vždy skupinka dětí sedí okolo jedné kytičky, například fialky a reprezentují tudíž fialky. Když sedí všechny děti u obrázků, vezmu do ruky triangel a říkám: „Já jsem jarní víla a budu

zpívat naši písničku o různých kytíčkách a když cinknu do trianglu a řeknu jméno nějaké kytičky, tak ty děti, které sedí u dané kytičky se zvednou a chytí se se mnou za ruku tak, že vytvoříme hada a budeme zpívat dál, dokud všechny kytičky nerozkvetou. “Zpívám například:.....na louce nám rozkvétají bílé bledulky“ a zvednou se děti, které sedí u obrázku s bílými bledulkami. Společně chodíme za ruku okolo třídy, zpíváme a vyvoláváme ostatní kytičky, až se dostane na všechny děti. Nakonec hada spojíme tak, že vznikne veliký kruh dětí a zazpíváme poslední sloku písně. Tra la la la, Jaro už je tu!

Využití Orffových nástrojů

Po této činnosti děti učím novou báseň od Františka Hrubína – Táta včera navenku. Báseň říkáme několika způsoby – líně, živě, smutně, vesele, příliš nahlas a nakonec šeptem. Dětem rozdám hůlky a bubínky a báseň zkusíme doprovodit jednoduchým rytmickým vytřukáváním:

Táta včera navenku, našel první sněženku.

Vedle petrklíč, zima už je pryč!

Tělovýchovná chvílka

Využití tamburíny

Když vidím, že se zapojují všechny děti, vezmu do ruky tamburínku. Vysvětluji dětem, že pokud budu na tamburínku hrát, je to pro ně znamení, že mají běhat dokolečka, pokud hrát přestanu, děti musí udělat předem domluvený postoj. Jedná se o rovnovážné postoje – stoj na jedné noze, na špičkách, stoj rozkročmo. Dále pak je cílem protažení některých partií – klek na všech končetinách s prohnutými zády do mističky, nebo s kulatými zády jako kočička, leh na břicho a zvednuté paže – letadlo.

Říkadla s pohybem

V průpravné části jsem využila říkadla z předchozího dne. Děti na ně reagovaly velmi dobře, protože už je znaly.

Pohybové ztvárnění písně Jdeme spolu na procházku

Po té jsem usedla ke klavíru a naučila děti pohybově doprovodit píseň Jdeme spolu na procházku od B. Viskupové. Jednalo se o jednoduché pohyby – chůze, běh a skoky.

Relaxace

V závěrečné části jsem děti posadila na zem a pustila jim relaxační hudbu z CD-přehrávače. „Představte si, že před vámi v trávě roste docela malá kytička. Co to asi je za kytičku? Utrhněte ji a zhluboka si k ní přivoňte. Cítíte tu vůni? Přičichneme si ještě jednou a vydechneme. Položíme kytičku na zem a rukama si vyrobíme teplo v dlaních (ruce třeme o sebe). Když už máme teplo vyrobené, pošleme si ho do obličeje, aby nás krásně hrálo celý den.“ Dlaně položíme na obličej. „Z dlaní si uděláme okénko, které otevřeme a usmějeme se na sebe“.

Pracovní list

Po rozcvičce jsem dětem rozdala jednoduchý pracovní list, který jsem sama vymyslela. Na pracovním listě je nakreslená sněženka, jejíž listy jsou vyznačené tečkami. Děti měly za úkol kytičku poznat, listy obtáhnout podle teček a celou sněženku vybarvit. Pracovní list je uveřejněn v příloze č. 4.

Procházka a hledání jarních květin

Před procházkou dětem dávám úkol. „Na naší procházce si děti zkuste všimnout prvních jarních květin. To jsem zvědavá, jestli si vzpomenete na jejich jména.“ Při procházce se díváme na předzahrádky a děti nadšeně volají, když objeví nějaké kytičky. Všechny kytičky, které jsme si říkaly, dokážou pojmenovat a na naší procházce jsme jich potkali ještě více. Některé jsme neuměli pojmenovat a tak jsem slíbila, že se odpoledne můžeme podívat ve školce do encyklopedie a názvy kytiček najít.

Odpočinek

Před odpočinkem opět hraji ukolébavku a na začátku spinkání zase pouštím relaxační hudbu. Děti jsou probuzeny mým zpěvem Vstávej semínko holala a některé se i přidávají a při zpěvu se pohupují.

Odpolední činnosti

Odpolední činnosti jsou volné. Děti si mohou hrát podle své volby. Dvě děti ještě dodělávají jarní výzdobu, protože chtěly. Nabídla jsem, že se můžeme podívat do encyklopedie na jarní kytičky, ale děti neprojevíly příliš zájem. Chtěly si raději hrát a tak jsem knihu vystavila na nízké skříňce tak, aby byla dětem kdykoliv dostupná.

Vzdělávací plán, den 2.

Téma:

Co dělají zvířátka na jaře?

Hlavní cíle:

1. Motivační pohádka – využití papírových loutek
2. Vést s dětmi rozhovor o tom, co dělají zvířátka na jaře
3. Nácvič nové písně: Zajíček ušáček od Mileny Rakové

Očekávané výstupy:

1. Mít povědomí o tom, co dělají zvířátka na jaře
2. S dopomocí učitelky umět zazpívat novou píseň
3. Určování Orffových nástrojů podle toho, jak nám znějí (medvěd, zajíc...)

Hudební činnosti

- píseň Zajíček ušáček
- využití Orffových nástrojů pro imitaci zvířátek v pohádce – barva tónu

Mimohudební činnosti

- autorská pohádka o zvířátkách
- vytvoření papírových zvířátek

Popis dne

Děti po zaznění zvonečku uklízejí a při tom společně zpíváme píseň „Uklízíme, uklízíme...“ Když je třída uklizená, usedám ke klavíru a svolávám děti se svolávací písničkou „Děti, děti pojd'te sem!“. Děti zvědavě přicházejí, protože vidí, že mám připravené jednoduché papírové loutky. Vědí, že se bude dít něco nového.

Autorská pohádka: Jak se zvířátka probudila z jarního spánku

Pro děti jsem vymyslela pohádku, kde se nenásilnou formou dozvědí, že některá zvířátka v zimě spí a některá ne. Při pohádce jsem využila papírové loutky, které jsem si sama vyrobila. Pohádka je k dispozici v příloze č. 3.

Nácvik nové písně

Zajíček ušáček

Tělovýchovná chvílka

Pro zahřívací část jsem využila bubínek. Bubnovala jsem pravidelnou pulzaci a k tomu jsem zpívala píseň Utíkej Káčo, utíkej a dále Prší, prší jen se leje. Přičemž děti běhaly do kola.

Říkadla s pohybem

V průpravné části rozcvičky jsem využila říkadla z předchozích dní.

Pohybová hra Na zvířátka

Dále jsem do tělovýchovné chvílky zařadila pohybovou hru Na zvířátka. Pouštěla jsem dětem hudbu z CD-přehrávače a děti chodily do kola. Vždy, když jsem hudbu vypnula a řekla jméno nějakého zvířátka, například zajíc, tak děti měly za úkol zajíce napodobit. Takto jsem pokračovala, až jsem vyjmenovala různá zvířátka, o kterých jsme si dnes říkali v ranním kruhu.

Relaxace

Nakonec jsem děti položila na zem a pustila jim zvuky ptáčků. K tomu jsem využila internet – YouTube. Společně jsme poslouchali a hádali, o jakého ptáčka se jedná. Dětem se tahle relaxační činnost moc líbila a přirozeně se u ní zklidnily.

Využití Orffových nástrojů s pohádkou

Na koberec připravuji některé Orffovy nástroje. Dětem vysvětluji, že každý nástroj, i když s ním zahrajeme stejnou písničku, zní jinak. Nástroje nám mohou něco připomínat. Třeba naše zvířátka z pohádky. Společně pak hledáme nástroje, které zní jako medvěd, zajíc...atd. Když má každé zvířátko přiřčený nástroj. Vyberu děti, které reprezentují zvířátka. „My si to teď děti zkusíme i v té naší pohádce. Já budu číst pohádku a vždy, když narazíme na nějaké zvířátko, tak to dítě, které má hudební nástroj představující toto zvířátko, na něj krátce zahraje. A všichni ostatní budou hlídat, jestli třeba při pohádce to dítě nezaspí.“ Děti, co nedostaly žádný hudební nástroj chtěly také něco dělat a tak jsem si vymyslela, že občas zapršel jemný jarní deštěk a na to všechny děti bubnovaly prsty o koberec.

Výroba papírových loutek

Na stoly připravuji nakopírovaná zvířátka, pastelky, nůžky a špejle. Děti si zvířátka z pohádky vyrábějí. Kdo je hotov, může si na pohádku zahrát.

Procházka do lesa

V lese se děti ptám: „Říkali jsme si, co dělají na jaře zvířátka, ale co takový ptáček? Myslíte, že se také schovávají? Když budete chvíli potichu, možná některé uslyšíte.“

Odpočinek

Děti usínaly při ukolébavkách, které jsem jim pustila z CD přehrávače.

Odpolední činnosti

Ve třídě jsem připravila pomůcky na vytvoření papírových loutek podobně jako při dopoledních činnostech. Děti si mohly spontánně hrát, nebo si vyrobit další loutky.

8. Výzkumné metody

Výzkum se dělí na dvě části. V první části výzkumu jsem jako hlavní výzkumnou metodu využila experiment, v podobě tří naplánovaných vzdělávacích příprav. V rámci tohoto experimentu jsem uskutečnila zúčastněné pozorování a rozhovory s dětmi. V druhé části výzkumu, jsem uplatnila dotazníky určené učitelům mateřských škol.

8.1 Pozorování

Během experimentu jsem prováděla zúčastněné pozorování, přičemž jsem momentální postřehy zaznamenávala na lístečky, ze kterých jsem později čerpala při závěrečných úvahách vždy na konci dne. Celé pozorování směřovalo k potvrzení, či vyvrácení těchto hypotéz:

Hypotéza č. 1

Předpokládám, že děti se naučí učivo snadno, pokud jsou aktivity podbarvené hudebními činnostmi. Prostřednictvím hudby jsou více motivované a projevují větší zájem o téma dne.

Hypotéza č. 2

Hudbu lze naprosto přirozeně začlenit do běžných činností v MŠ a děti na ni dobře reagují při osvojování nového učiva.

Pro potvrzení, či vyvrácení uvedených hypotéz jsem si stanovila cíle pozorování:

- 1) všimnout si reakce dětí na hudební aktivity (jejich motivace a schopnost osvojit si učivo na základě hudebních činností)
- 2) vyhodnotit, jak se mně jako učitelce pracovalo

Při pozorování jsem si všímala převážně toho, zda byly děti dostatečně motivované, pozorné a aktivní. Projekt jsem hodnotila z pozice učitelky s dvouletou praxí ve státní mateřské škole a s čtyřletou praxí v soukromých mateřských školách.

8.1.1 Průběh pozorování

Z reakcí dětí jsem vypožadovala, že se celkově první příprava povedla. Děti na zpívané písně reagovaly s nadšením. Nejlépe hodnotily poslech skladby Jaro od Vivaldiho. Líbil se jim tanec s šátky, který si spojovaly s poletováním motýlků. Usuzuji, že děti byly nejvíce motivované právě v této činnosti. Podle mého názoru to vyplývá z toho, že předškolní dítě reaguje nejlépe na prožitkové učení, na věci, které si může samo zažít a pokud možno být při tom co nejvíce aktivní. Dobré reakce jsem zaznamenala i při využití obrázků a ozvučných dřívěk při napodobování deště. V těchto aktivitách byly děti nejvíce pozorné a nejlépe spolupracovaly. Když jsem při tělovýchovné chvílce hrála na klavír, děti velmi dobře reagovaly. Z jejich pohybu bylo patrné nadšení a radost. Předvedla jsem jim nová říkadla doprovázená pohybem. Děti se zapojily s chutí, i když říkadla slyšely poprvé. Nejvíce je zaujala pohybová hra Na sluníčka a mráčky. Nadšeně poskakovaly. Cílem bylo pochyťat co nejvíce dětí – mráčků. Ke konci hry nám však stále zbývalo několik mráčků, kteří se i po několikátém kole drželi stále v domečku. Vyhlásila jsem je tedy za „statečné mráčky“ a hru takto ukončila.

Druhý den byly děti nadšené při zpěvu s klavírem. Velmi je bavilo poznávat, kterou píseň hrají. Byly to pro děti známé písně, které pravidelně zpíváme ve školce. Velký zájem jsem zaznamenala i s rytmicí básně Táta včera navenku od F. Hrubína. Děti byly nadšené, když jsme tuto báseň říkali různými způsoby – líně, živě, smutně, vesele apod. Ani si vlastně nevšimly, že jsme báseň museli říct mnohokrát za sebou a tím se ji děti naučily bez vědomého úsilí. Děti jsem motivovala tím, že kdo bude vytleskávat báseň přesně jako já, dostane do ruky buď ozvučná dřívka, nebo bubínek a bude moci báseň doprovázet na tento hudební nástroj. Děti se opravdu moc snažily i když přesná rytmicí šla jen třetině z dětí. Nakonec jsem hudební nástroje rozdala všem a podotkla jsem, že si cením snahy. Při tělovýchovné chvílce jsem tentokrát využila tamburínu, na kterou jsem hrála, a když jsem přestala, děti musely udělat smluvený postoj. To se dětem moc líbilo a dobře spolupracovaly. Říkadla byla stejná, jako z předchozího dne. Děti se zapojovaly a trochu i pobrukovaly slova, která si zapamatovaly. Nejlepší reakce dětí jsem zaznamenala při pohybovém ztvárnění písně Jdeme spolu na procházku od B. Viskupové. Tuto píseň jsme vždy ukončili v dřepu a dětem dělalo velké potěšení, když se jim nakonec podařilo úplně všem na poslední tón v písni zasednout do dřepu. Při relaxaci jsme přivoněli k imaginární kytičce a vyráběli si teplo v dlaních, které jsme následně přikládali do tváří. Při tom děti pěkně spolupracovaly a bylo vidět, že si imaginární kytičku dost živě představovaly. V tento den jsem si kladla za hlavní cíl děti naučit názvy hlavních jarních květin. Zvolila jsem proto píseň, kterou jsme se učili předchozí den tentokrát obohacenou o pohyb. Dovoluji si tuto aktivitu velmi pozitivně ohodnotit. Děti se učily názvy květin formou hry, aniž by to tušily. Hra pro ně byla nová, nikdy před tím jsem jí nezkoušela a nyní jsem zaznamenala velký ohlas. Zprvu jsem měla obavy, aby při vytváření velkého hada se děti nezačaly nudit, ale musím říct, že tato hudební aktivita pro ně byla velmi zábavná. Děti se soustředily a výsledkem bylo, že jsme všichni dohromady zpívali písničku a děti při tom pozorně sledovali obrázky zpívaných kytiček. Atmosféra ve třídě byla krásná. Děti udržely pozornost celou písničku a bedlivě hlídaly ostatní děti, aby včas zareagovaly na svou kytičku. Na procházce jsme nacházeli jarní kytičky a z chování dětí byla zjevná velká motivace. Celý den hodnotím jako velmi podařený.

Téma třetího dne bylo zaměřeno na to, co dělají zvířata na jaře. Jako motivaci jsem vymyslela autorskou pohádku s doprovodem Orffových nástrojů. Děti byly natěšené už když viděly papírové loutky, které jsem si připravila k pohádce. Reagovaly s nadšením a chtěly si na hudební nástroje hned zahrát. Musela jsem jim říct, že budou mít příležitost později. Pohádku bych ohodnotila velmi kladně jako motivační prostředek. Děti se z ní dozvěděly, která zvířátka se na jaře probouzejí ze zimního spánku. Navíc jsem pohádku doprovázela hudebními nástroji, kdy každé zvířátko reprezentovalo jeden. Při tom jsem zaznamenala velice kladné reakce dětí. V tělovýchovné chvílce jsem tentokrát využila bubínek a prováděla jsem pravidelnou pulzaci. Zpívala jsem u toho Prší, prší a Utíkej Káčo, utíkej. Děti běhaly divoce dokola a musela jsem je několikrát upozorňovat, že je důležité dávat pozor na kamarády kolem, aby se nikdo nezranil. Při pohybových říkadlech polovina dětí dobře spolupracovala a druhá polovina dětí vyrušovala. Při pohybové hře Na zvířátka to bylo obdobné. Pouštěla jsem jim hudbu z CD-přehrávače, na kterou měly děti chodit dokola a když jsem hudbu vypnula, měly předvádět nějaké zvířátko, které jsem jim řekla. Děti se mi ale pro hru nepodařilo získat a tak jsem hru brzy ukončila a zvolila místo toho relaxaci s využitím prstů. (Guillaud, 2011) Děti se zklidnily a tak jsem jim pustila zpěv ptáků z internetu z YouTube. Společně jsme hádali, který ptáček zrovna zpívá. Děti při tom ležely na zemi na zádech. Když se mi podařilo navodit klidnou atmosféru, tak jsme hudebními nástroji napodobovali zvířátka z ranní pohádky. Tahle činnost děti velmi zaujala. Každý si chtěl na hudební nástroj zahrát a být nějaké zvířátko. Děti začínaly být opět neklidné, tak jsem si vymyslela, že ty děti, které teď nejsou žádným zvířátkem, budou dělat jarní deštík bubnováním prstů o koberec. To děti uspokojilo a udrželo to jejich motivaci a pozornost. Velmi kladně bych ohodnotila procházku lesem, kde jsme poslouchali ptáčky v korunách stromů. Děti nejprve poslouchaly a pak je i hledaly na stromech. Všimli jsme si, že každý ptáček zpívá jinak. Mně, jako učitelce se tento den neparovalo tak dobře, jako dva předchozí dny. Cítala jsem, že bylo mnohem těžší upoutat dětskou pozornost. Nepřisuzuji to však přípravě. Myslím, že na ní děti reagovaly dobře a jejich nepozornou náladu mohlo způsobit něco úplně jiného.

8.1.2 Vyhodnocení pozorování

Z výše uvedených informací mohu potvrdit hypotézu č. 1, tedy že děti se naučí učivo snadno, pokud jsou aktivity podbarvené hudebními činnostmi a že prostřednictvím hudby jsou děti více motivované a projevují větší zájem o téma dne. Při realizaci projektu jsem se snažila děti do hudebních činností aktivně zapojovat tak, aby nebyly pouhými posluchači. Díky tomu jsem cítila, že děti měly vnitřní motivaci, která byla vyvolána právě hudebními aktivitami. Přípravy byly naplánovány tak, aby hudební činnosti prostupovaly celým dnem naprosto přirozeně. Tímto potvrzuji hypotézu č. 2, že hudbu lze naprosto přirozeně začlenit do běžných činností v mateřské škole a že děti na ni dobře reagují.

8.2 Rozhovory s dětmi

Prostřednictvím rozhovorů jsem zjišťovala, zda se mi podařilo naplnit očekávané výstupy a také, jak děti hodnotily náplň dne. První den jsem uskutečňovala individuální rozhovory s dětmi při dopoledním pobytu na zahradě. Dětem jsem před odchodem ven rozdala listy papíru, kde byly nakresleny tři smajlíky a každý reprezentoval jinou náladu – veselou, smutnou a neutrální. Děti jsem požádala o vybarvení jednoho smajlíka, podle toho, jak by ohodnotily náš společný den. Na zahradě jsem pak s nimi vedla individuální rozhovory a ptala jsem se na následovné otázky:

- 1) Proč jsi vybarvil/a právě tento smajlík?
- 2) Co se ti dnes ve školce líbilo z činností nejvíce a proč?
- 3) Vzpomeneš si, co se děje nového na jaře?

Z individuálních rozhovorů jsem se dozvěděla mnoho zajímavého, ale domnívám se, že takto vedené rozhovory na zahradě nejsou příliš vyhovující a to především proto, že v tento čas děti mají již svou mysl nastavenou na volné aktivity venku. Druhým důvodem je, že mezi pobytem venku a hlavní vzdělávací částí dne uběhne nějaký čas a děti pak sdělují už jen útržkovité zážitky. V dosti případech jim dělalo problémy si vzpomenout, co jsme dělali. Děti při rozhovorech často hledaly slova, neuměly se dobře vyjádřit a především nervózně pokukovaly po ostatních dětech a zajímalo je jen, kdy už si budou moci zase hrát. Byly doslova vytržené z hraní. Z tohoto důvodu jsem se rozhodla, že v dalších dnech budu rozhovor s dětmi uskutečňovat vždy skupinově a to bezprostředně hned po vzdělávací části dne. Druhý den po tělovýchovné chvílce jsem si tedy děti svolala do kroužku a kladla jim tyto otázky:

- 1) Co se vám z dnešního dne líbilo nejvíce a proč?
- 2) Jaké znáte jarní kytičky?

Třetí den jsem skupinový rozhovor s dětmi vedla před odchodem ven. Otázky byly obdobné, jako předchozí den. Ptala jsem se jich, co se jim dnes líbilo za činnosti a děti odpovídaly většinou, že papírové loutky, které vyráběly. Potom také hodně zmiňovaly hru na hudební nástroje. Dále jsem zjišťovala, zda si děti pamatují, která zvířátka se na jaře probouzejí ze zimního spánku. Téměř všechny děti byly schopné na tohle téma reagovat a při tom zmiňovaly, že to je jako v té pohádce, kterou jsme si říkali ráno. Odpovědi dětí mě uspokojily a přesvědčily o tom, že i třetí den proběhl úspěšně navzdory nepovedené rozcvičce.

8.2.1 Vyhodnocení rozhovorů

Při rozhovoru s dětmi jsem zjišťovala, zda si děti zapamatovaly probrané učivo. Většina z nich byla schopna vyjmenovat hlavní znaky jara, jarní kytičky i zvířátka, která se na jaře probouzejí. Během rozhovoru jsme také znovu zpívali nové písně a recitovali novou báseň, přičemž se děti aktivně zapojovaly. Tímto jsem si ověřila, že byly naplněny očekávané výstupy, které jsou uvedeny na začátku každé přípravy. Při rozhovorech jsem také zjišťovala, jak děti hodnotily náplň dne. Většina dětí odpovídala kladně a byl patrný velký zájem právě o hudební činnosti. Zjišťovala jsem také, co děti nejvíce zaujalo a proč. Překvapilo mě, že většina dětí byla nadšená z poslechové části, kde děti tančily s barevnými šátky. Dále se několika dětem líbily obrázky s jarními motivy, které jsme si ukazovali první den. Velký ohlas měla píseň Zima už nám odchází, při které jsme tančili okolo obrázků s kytičkami. To mě potěšilo, protože i z mého pohledu byla tato hudební aktivita moc povedená. Z rozhovoru bylo patrné, že děti projekt hodnotily kladně. Jsem si vědoma, že nešlo zjistit, zda si všechny děti opravdu pamatují učivo, ale většina z nich reagovala při otázkách pohotově. Navíc tento rozhovor mohl pomoci osvěžit probrané téma, právě těm dětem, které v první části dne případně nedávaly pozor. Lze jej tedy chápat i jako opakování naučené látky.

8.3 Dotazníky

Druhá část výzkumu prověřuje tyto hypotézy:

Hypotéza č. 3

Domnívám se, že učitelky MŠ se v současnosti často omezují na pouhý zpěv a opomíjejí další hudební činnosti.

Hypotéza č. 4

Učitelky v MŠ mají dostatečné časové možnosti začlenit všechny hudební činnosti do běžného režimu dne v mateřské škole

Pro ověření či vyvrácení těchto hypotéz jsem vypracovala krátký, anonymní dotazník pro učitelky mateřských škol. Dotazník obsahuje pět otázek, z nichž tři otázky jsou s nabízenou odpovědí, a dvě otázky jsou otevřené. Dotazníky jsem rozdala dvaceti učitelkám, z různých mateřských škol ve Středočeském kraji, z nichž se mi vrátilo pouze 15. Dotazník je uveřejněn na následující straně.

Dotazník pro učitele mateřských škol

Vážené učitelky, vážení učitelé,

ráda bych Vás touto cestou požádala o vyplnění tohoto dotazníku, který poslouží jako podklad pro Bakalářskou práci na téma „Reflexe hudební výchovy v současné mateřské škole“. Dotazník je anonymní, dobrovolný a zabere Vám maximálně minutu času. Předem děkuji za jeho vyplnění.

S milým pozdravem, studentka PedF Karina Karwacká

1. Zakroužkujte, které hudební činnosti provozujete s dětmi v mateřské škole nejraději:
 - a) pěvecké
 - b) instrumentální
 - c) hudebně pohybové
 - d) poslechové

2. Zakroužkujte, jak často provádíte s dětmi dané hudební činnosti:

a) pěvecké	každý den	občas	málokdy
nikdy			
b) instrumentální	každý den	občas	málokdy
nikdy			
c) hudebně pohybové	každý den	občas	málokdy
nikdy			
d) poslechové	každý den	občas	málokdy
nikdy			

3. Zakroužkujte, jak často využíváte s dětmi Orffovy či jiné dětské hudební nástroje:

každý den	občas	málokdy	nikdy
-----------	-------	---------	-------

4. Jaký je Váš vztah k hudební výchově?

5. Máte dostatečné časové možnosti pro uskutečňování všech hudebních činností v MŠ? – Pokud ano/ne, zdůvodněte prosím Váš názor.

8.3.1 Vyhodnocení Dotazníku

Otázka č. 1:

Které hudební činnosti provozujete s dětmi v mateřské škole nejraději?

Pěvecké	5
Instrumentální	-
Hudebně pohybové	10
Poslechové	-

Z výše uvedených informací je patrné, že pěvecké činnosti jsou u učitelů oblíbené. Převyšují je však hudebně pohybové činnosti, což částečně vyvrací mou hypotézu, podle které jsem očekávala, že učitelé se omezují na pouhý zpěv a opomíjejí ostatní hudební činnosti.

Otázka č. 2:

Jak často provádíte s dětmi dané hudební činnosti?

	Každý den	Občas	Málokdy	Nikdy
Pěvecké	12	3	-	-
Instrumentální	-	13	1	1
Hudebně pohybové	12	3	-	-
Poslechové		12	3	

Tato otázka potvrzuje výsledky otázky číslo jedna. Většina dotazovaných učitelů upřednostňuje pěvecké a hudebně pohybové činnosti. Instrumentální a poslechové činnosti nejsou u učitelů v oblibě.

Otázka č. 3:

Jak často využíváte s dětmi Orffovy či jiné dětské hudební nástroje?

Každý den	-
Občas	12
Málokdy	3
Nikdy	-

Prostřednictvím této otázky jsem chtěla ověřit, zda respondenti vykonávají instrumentální činnosti. Dle odpovědí učitelé nevyužívají Orffovy nástroje příliš často.

Otázka č. 4:

Jaký je Váš vztah k hudební výchově?

Všechny učitelky odpověděly, že mají kladný vztah k hudební výchově a že rády zpívají. Jedna učitelka poznamenala, že i když s dětmi ráda zpívá, tak jako velkou nevýhodu a zdroj své nejistoty ve výuce HV spatřuje v tom, že neovládá žádný hudební nástroj (až na mizivé základy hry na klavír). V práci si však ověřila, že děti mají rády hudbu v jakékoliv podobě, nejvíce ocení vlastní zpěv a chyby v hudební produkci prominou. Myslím, že to je zajímavá myšlenka.

Otázka č. 5:

Máte dostatečné časové možnosti pro uskutečňování všech hudebních činností v MŠ? – Pokud ano/ne, zdůvodněte prosím Váš názor:

Deset dotazovaných učitelek odpovědělo, že čas pro hudební činnosti mají dostatečný a že záleží na nich samotných, jak si dopolední část programu naplňují. Z jejich odpovědí bylo patrné nadšení pro hudbu v MŠ. Pět dotazovaných učitelek odpovědělo, že času je nedostatek a že pokud by měly děti hudebně rozvíjet, musely by vynechat jiné činnosti, například výtvarné. Dvě učitelky poznamenaly, že jim v souvislosti s hudebními činnostmi nevyhovují vysoké počty dětí ve třídách a jedna učitelka zmínila, že je u nich v MŠ příliš akcí, které zasahují do hlavního programu dne.

Prostřednictvím dotazníku jsem zjistila, že dotazovaní učitelé neuplatňují všechny hudební činnosti, ale preferují hudebně pohybové a pěvecké. Nejméně oblíbené hudební činnosti jsou instrumentální a poslechové. Tím jsem ověřila hypotézu č. 1. Při ověřování hypotézy č. 2, tedy jestli mají učitelé dostatek prostoru uskutečňovat hudební aktivity jsem došla k závěru, že zřejmě není problém s rozvržením času, ale že většinou záleží na samotné učitelce, jak si vzdělávání naplňuje.

9. Závěr

Ve své bakalářské práci jsem chtěla ukázat, jakým způsobem je v současnosti hudební výchova v mateřské škole vedena. V teoretické části jsem popsala současný stav zkoumané problematiky v návaznosti na Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání. Hudební výchova v mateřské škole v současnosti není vyčleněna jako samostatná výchova, ale je zakomponovaná do celého režimu dne. Rozeznávají se čtyři hudební činnosti – pěvecké, hudebně pohybové, instrumentální a poslechové. Tyto činnosti však na sebe navazují, vzájemně se doplňují a mohou prostupovat celým dnem. Hlavním cílem praktické části bylo vytvoření hudebního projektu v podobě experimentu, který zahrnoval tři dny podrobně naplánovaných příprav. V rámci tohoto projektu jsem uskutečňovala zúčastněné pozorování a rozhovory s dětmi. Cílem bylo zjistit, jak děti na hudební činnosti, které prostupují celým dnem reagují a jestli jsou více motivované k učení se novým věcem. Dále jsem prováděla sebereflexi, tedy hodnotila jsem, jak se mi s přípravami pracovalo. Ve druhé části výzkumu jsem zjišťovala, jakým způsobem učitelky mateřských škol hudebně vzdělávají děti a jestli na to mají dostatek prostoru ve své pedagogické činnosti.

Ve svém projektu jsem se pokusila hudbou co nejvíce prostoupit celý den. V souladu s mou prací jsem přesvědčena o tom, že hudba je součástí předškolního vzdělávání a že děti velmi motivuje k učení především proto, že ji děti chápou jako hru. Pomocí hudby se děti učí snadno novým věcem a dobře si je pamatují. Hudbu lze naprosto přirozeně včlenit do běžného režimu dne tak, aby působila přirozeně a zároveň souvisela s probíraným tématem. Vyhledávání písní a námětů k naplnění vzdělávacího plánu může sice zabrat více času, je však v zájmu každé učitelky si vytvořit svůj vlastní pedagogický materiál, který může opakovaně využívat v následujících letech.

V projektu jsem zaznamenala, že děti nejvíce zaujaly ty hudební činnosti, u kterých byly co nejvíce aktivní. Děti rády hrají na hudební nástroje a milují pohyb spojený s hudbou. Mou největší radostí bylo vidět jejich reakce na hudbu, jejich pohupování a celkové radostné vnímání hudby.

Seznam literatury

DVOŘÁKOVÁ, H. *Pohybové činnosti v předškolním vzdělávání*. 2. vyd. Praha: Raabe, 2011, 146 s. ISBN 978-808-6307-886.

EBEN, P; Hurník, I. *Česká Orffova škola: 1. začátky*. Editio Supraphon Praha-Bratislava, 1969.

GUILLAUD, M. *Relaxace v mateřské škole: program relaxačních činností a her na celý rok*. Vyd. 2. Překlad Lucie Hučínová. Praha: Portál, 2011, 94 s. ISBN 978-80-262-0045-1.

HRNČÍŘOVÁ, J; Kaucká, J; Smejkalová, V. *Zacvičme si s říkadly: soubor říkadel a básní pro práci s předškolními dětmi*. Praha, 2004.

JÍROVÁ, M. a kol. *Metodika výchovné práce v předškolních zařízeních* 1. vyd. Praha 1978

KODEJŠKA, M. *Integrativní hudební výchova dítěte předškolního věku*. Praha, 2002, 76 s. ISBN 80-729-0080-3.

LIŠKOVÁ, M. *Hudební činnosti pro předškolní vzdělávání*. Praha: Raabe, c2006, 165 s. ISBN 80-863-0726-3.

Manuál k přípravě ŠVP (TVP) mateřské školy 2005

RAKOVÁ, M; ŠTÍPLOVÁ, L; TICHÁ, A. *Zpíváme a nasloucháme hudbě s nejmenšími*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2009, ISBN 978-807-3675-431.

RVP PV 2004

SVOBODOVÁ, E. a kol. *Vzdělávání v mateřské škole* Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-774-9

ŠIMANOVSKÝ, Z; TICHÁ, T. *Lidové písničky a hry s nimi: [zpěvník pro děti od 3 let]*

ALENA TICHÁ, A; Raková M. *Zpíváme a hrajeme si s nejmenšími*. Praha: Portál, 2007. ISBN ISBN 978-80-7367-100-6.

TICHÁ, A. *Učíme děti zpívat*. Praha: Portál, 2009. ISBN ISBN 978-80-7367-562-2.

ZEZULA, J. *Hudební výchova v mateřské škole*. Praha: SPN, 1990. s. 52

Seznam příloh

Příloha č. 1 Říkadla s pohybem

Příloha č. 2 Pracovní list

Příloha č. 3 Motivační pohádka

Příloha č. 1: Říkadla s pohybem

Uvedená říkadla jsou převzata ze souboru říkadel a básní (Hrnčířová, Kaucká, Smejkalová, 2004)

K. Bendová

Když je jaro, konvalinka předklony a záklony hlavy – „kývni hlavou“
na zvonečky tence cinká.

V létě vidět bzučulu, skrčit přípažmo, ruce na ramena – „mávání křidélky“
jak nosí med do úlu.

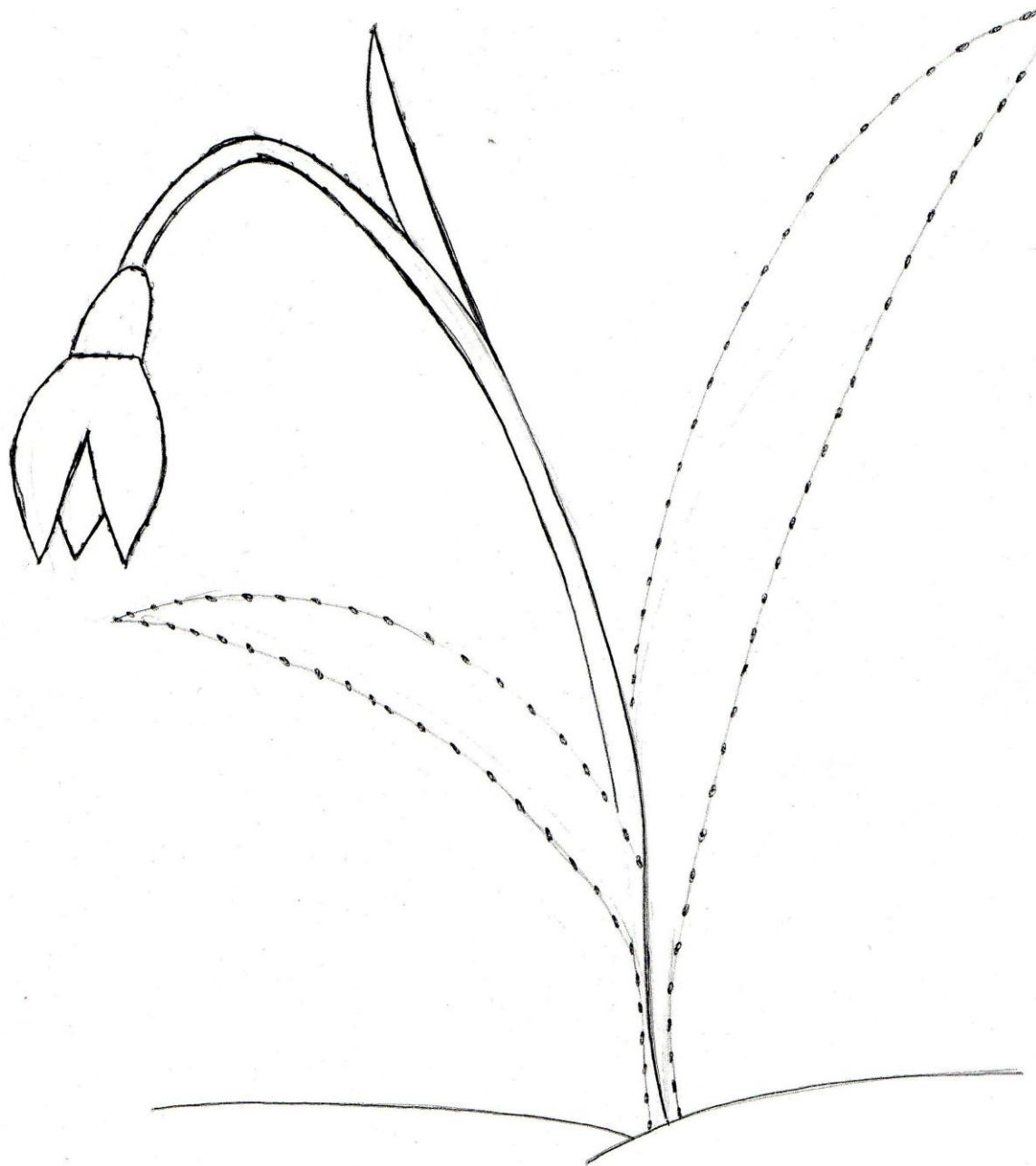
J. Berdychová

Až se louka zazelená, 2x točit trupem vlevo a 2x v pravo
kleknu si tam na kolena,
natrhám si kvíteček,
upletu si věneček.

O. Hrabalová

Peru, peru plínky, předklon a „máchání rukou, jako když pereme“
u zlaté studýnky,
až ty plínky vyperu, vytáhnout do špiček „jako když věsíme prádlo“
všechny rybky proženu

Příloha č. 2: Pracovní list

Příloha č. 3: Motivační pohádka

Jednou ráno se sluníčko na obloze protáhlo a do široka usmálo. V tu chvíli se krajem rozlilo teplo a ve vzduchu bylo cítit jaro. Sluníčko se rozhlédlo a uvidělo krásný les. V tom lese určitě ještě spí spoustu zvířátek, pomyslilo si. To budu mít hodně práce! Sluníčko natáhlo svůj teplý paprsek a začalo probouzet zvířátka ze zimního spánku. První se probudila Myška. Otevřela jedno oko, pak druhé, protáhla se a do široka usmála. „Hurááá, je tu jaro!“ Vykřikla a hrabala se ven z úkrytu. Když Myška vylezla ze svého úkrytu na měkoučkový mech, rozhlédla se a neviděla žádná jiná zvířátka. Nad hlavou ji jen cvrlikali ptáčci. Ti už byli zpět z teplých krajín a radostně si prozpěvovali. „Aha, to asi ještě všichni spí.“ Řekla si pro sebe myška a vydala se k místu, kde byl zahrabaný Ježek. „Spíš?“ Zašeptala myška. Náhle se ozvalo šustění a ze starého listí se vynořil Ježek. Byl rád, že vidí Myšku a společně se vydali vzbudit ostatní zvířátka. Došli na kraj lesa až tam, kde začíná pole. Tam přespával Krtek. Spal hluboko v podzemních chodbách a tak Ježek musel pořádně zadupat, aby Krtek vzbudil. Ježek umí pěkně dupat a tak se za nedlouho Krtek vyhrabal a vystrčil svůj zvědavý čumáček ven z krtiny. Krtek je slepý. V podzemních chodbách nepotřebuje vidět a tak jen tak čmucharil čenichem. „Čmuchar, čmuchar, kamarádi, vy už jste vzhůru, vážně je tu už jaro? Krtek radostně vyskočil z krtiny a společně se vydali probudit Medvěda. Medvěd byl velký spáček. Zimoval v jeskyni, ze které se ozývalo jeho chrápání. Zvířátkům chvíli trvalo ho probudit, ale nakonec i Medvěd vstal. Protáhl se, až se zem zatřásla, zaklepal kožichem a podivil se: „No ale kde je zajíc?“ Všechny zvířátka ztuhla. Zajíce dlouho neviděli. Vlastně si ani nikdo nepamatoval, kde má zajíc svůj zimní úkryt. Zvířátka začali zajíce hledat. Volali a odkrývali větve a listí. „Zajíci!“ Volali. Ale nikdo se neozval. Zvířátka začala mít strach. Co když se Zajíc ztratil? Říkali si. Najednou se z křoví ozvalo: „Haló, kamarádi!“ a objevil se Zajíc. Všem se náramně ulevilo. „Kde jsi Zajíci přes zimu byl?“ Ptala se zvířátka. A Krtek se jen smál. „No tady jsem byl přeci! Vy jste si pěkně spinkali a já jsem byl vzhůru celou zimu!“ Odpověděl Zajíc. Zvířátka byla v úžasu, protože si myslela, že všechny zvířátka v zimě spí. Zajíc jim ale vysvětlil, že některá zvířátka v zimě nespí. „Pojďte se mnou, já vám ukážu další zvířátka, která v zimě nespí, a se kterými jsem si tu

povídal, když vy jste zimovali.“ A tak zvířátka šli spolu na okraj lesa a tam se pásly srnky, divoká prasata a bažant. Všichni se společně přivítali a byli rádi, že se po tak dlouhé zimě ve zdraví shledali.

